

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Asklepios en het zwaard: de Nederlandse militaire geneeskunde in de schaduw van de bom, 1949-1989

Duurland, T.D.

Citation

Duurland, T. D. (2024, May 15). *Asklepios en het zwaard: de Nederlandse militaire geneeskunde in de schaduw van de bom, 1949-1989*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3754232>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3754232>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Dankwoord

De esculaap en het zwaard is onderdeel van een tussen 2016 en 2022 uitgevoerd onderzoeksprogramma naar de geschiedenis van de Nederlandse militaire geneeskunde. Het onderzoek werd gefinancierd door Defensie Gezondheidszorg Organisatie (DGO) en het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH), beide onderdeel van het Ministerie van Defensie. Ik wil in het bijzonder de voormalige commandant-DGO brigade-generaal arts Johan de Graaf en zijn opvolger commandeur-arts Remco Blom bedanken voor het vertrouwen dat ik mocht ontvangen vanuit de militaire gezondheidszorg.

Mijn aanstelling en promotietraject zou niet mogelijk zijn zonder de Universiteit Leiden en het NIMH. Ik kreeg de zeldzame luxe van een werkplek op de universiteit én op de Frederikkazerne in Den Haag. Bovendien was mij alle vrijheid gegund om naar eigen inzicht onderzoek te verrichten. Inspirerende ontmoetingen kwamen op mijn pad, met als hoogtepunt een bezoek en presentatie aan het All Souls College van Oxford University. Voor de genoten vrijheid ben ik de Universiteit Leiden en het NIMH veel dank verschuldigd. De geboden ondersteuning liet ook niets te wensen over. Daarnaast wil ik ook de dienstverlening van het Nationaal Archief noemen, waar ik vele middagen mocht doorbrengen. Ook mijn bezoeken aan het Instituut voor Sociale Geschiedenis (ISG) en vooral de Historische Collectie Militair Geneeskundige Dienst waren onmisbaar voor het schrijven van dit boek. Koffie, goede gesprekken en interessant bronnenmateriaal vond ik daar in overvloed.

Mijn dank gaat, behalve naar de financiers, in het bijzonder uit naar mijn promotoren. Prof. dr. Ben Schoemaker gaf mij het groene licht om te beginnen, motiveerde mij bij de voortgang en waakte over de goede afloop van het project. Mijn copromotor, Dr. Leo van Bergen, stapte het laatste jaar van mijn promotietraject 'aan boord' en gaf mij de laatste zet om deze dissertatie te voltooien. Beide historici, die ik onder meer om hun publicaties en stijl bewonder, voorzagen mijn hoofdstukken steeds van vakkundige en opbouwende kritiek. Zelfs toen de Coronalockdown het onmogelijk maakte om fysiek af te spreken, was hun persoonlijke *touch* in de kantlijn nooit ver weg ('ik zou het aantal zou-en drastisch beperken').

Met kolonel-arts b.d. Walter Henny bracht ik een aangename middag door in een restaurant, waar we vele aspecten van de militaire geneeskundige bespraken. Ook bij collegae van het NIMH kon ik mijn licht opsteken, vooral tijdens vergaderingen van de sectie Wetenschappelijk Onderzoek onder leiding van prof. dr. Jan Hoffenaar. Hun aandacht, aanwijzingen en herkenning van de typische (militair-)historische problematiek waren onmisbaar voor deze studie. Verder deelden dr. Anselm van der Peet en drs. Herman Roozenbeek geregeld hun waardevolle inzichten met mij. Ook mijn kamergenoten cq. mede-promovendi van het Huizinga

Instituut voor geschiedenis in Leiden - Philip, Alexander, Roosje en Neilabh - verbreedden mijn blikveld en brachten mij wekelijks frisse moed. Waar gelachen mag worden kan serieus onderzoek floreren. Verder wil ik mijn waardering uitspreken voor drs. Piet Kamphuis, prof. dr. Wim Klinkert, prof. dr. Joost Jonker en dr. Jeroen Touwen. Voordat mijn wens om te mogen promoveren in vervulling ging, hielpen zij mij om de eerste stappen in die richting te zetten. André Sondejker wil ik ook niet onvermeld laten. Hij stelde mij in de gelegenheid tot het schrijven van een kort artikel in het Nederlands Militair Geneeskundig Tijdschrift. Ook had ik via hem de mogelijkheid om de complete jaargangen van het NMGT in te zien.

Veel dank tenslotte aan mijn familie, die de afgelopen 'tropenjaren' veel tijd doorbracht met mijn jonge kinderen, Dolores en Mingus, zodat ik dit boek kon voltooiën. Maar de meeste steun vond ik bij Sanne, die veel geduld moest opbrengen en mij telkens weer uit de wind hield.

Geraadpleegde bronnen en literatuur

Archieven en collecties

Nationaal Archief, Den Haag

Inspecteur-Generaal van de Geneeskundige Dienst der Land- en Zeemacht, nummer toegang 2.13.62.06.

Inspecties van de Wapens en Dienstvakken van de Koninklijke Landmacht [IGDKL], nummer toegang 2.13.158.

Kabinet van de Commissaris der Koningin in Zuid-Holland, nummer toegang 3.02.42.

Ministerie van Binnenlandse Zaken: Bescherming Bevolking (OBB), nummer toegang 2.04.5051

Ministerie van Defensie: Rijksverdedigingsorganisatie (RVO-TNO), nummer toegang 2.13.205.

Ministerie van Defensie: Centrale Organisatie, Politieke Leiding, nummer toegang 2.13.219.

Ministerie van Defensie: Generale Staf; Staf van de bevelhebber der Landstrijdkrachten, later Landmachtstaf; Staf van de bevelhebber der Landstrijdkrachten, nummer toegang 2.13.110.

Ministerie van Defensie: Gewoon en Geheim Verbaalarchief en daarbij opgelegde bescheiden, nummer toegang 2.13.151.

Ministerie van Defensie: Legerraad, nummer toegang 2.13.182.

Ministerie van Defensie: Militair Geneeskundige Raad, nummer toegang 2.13.173.

Ministeries voor Algemeene Oorlogvoering van het Koninkrijk (AOK) en van Algemene Zaken (AZ): Kabinet van de Minister-President (KMP), nummer toegang 2.03.01.

Staf 1e Legerkorps en de daaronder ressorterende Divisies 1-6, nummer toegang 2.13.14.

Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH), Den Haag

Losse stukken, Toegang 057, inventarisnummer 3995 bevat diverse documenten met betrekking tot de MGD.

Historische Collectie Militair Geneeskundige Dienst, Korporaal van Oudheusdenkazerne, te Hilversum

De collectie bevat onder meer militair-geneeskundige vaktijdschriften en dienstvoorschriften, alsmede de notulen van de Geneeskundige Verdedigingsraad (GVR).

Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, Amsterdam

Archief Vereniging van Dienstplichtige Militairen, inventarisnummer 1303.
Documentatie van de artsenwerkgroep.
Collectie Heemkundekring Zuiderkwartier, Hoogerheide
Bevat documentatie met betrekking tot de voorgenomen plaatsing van kruisvluchtwapens op de vliegbasis Woensdrecht: onder meer adhesiebetuigingen voor het werk van vredesactivisten. Specifiek: de steunbetuiging van een arts.

Digitale bronnen (geraadpleegd november 2022)

Bergen, Leo, Marianne Begemann en Hans van Itersen, 50 jaar NVMP: een digizine (2021). <https://www.nvmp.org/wp-content/uploads/2019/10/DIGIZINE.pdf>

Defensiehandboek Index_35_310 Beginselen van de verdediging tegen nucleaire strijdmiddelen (2019).
https://puc.overheid.nl/doc/PUC_353100000000_10/1

Emergency War Surgery NATO Handbook (1977).
<http://www.operationalmedicine.org/Library/Manuals/NATO%20EWS/Prologue.html>

Eppo Meursing, de Dordtse huisarts die zweeg over zijn hulp aan joden.
http://stolpersteine-dordrecht.nl/het_voorbije_joodse_dordrecht_eppo_meursing.html

European Defence: 12 years of the Eurogroup (Brussel 1980).
https://archives.nato.int/uploads/r/null/1/3/137733/0355_European_Defence-12_years_of_the_Eurogroup_1980_ENG.pdf

Herinneringen van soldaat Heinz Verstappen.
<https://seedorf40.com/de-diensttijd-van-heinz-verstappen-2/>

Informatieblad van het Nederlands Instituut voor Militaire Historie over Nederlandse inzet in de Korea-oorlog van 1950 tot 1955.
<https://www.defensie.nl/downloads/brochures/2021/03/03/korea-oorlog>

Instructiekaart abc-strijdmiddelen 4 Divisie.
<https://seedorf40com.files.wordpress.com/2021/08/instructiekaart.jpg>

Meeting of the World Congress of Doctors held at Cannes, 27th – 29th September 1957. https://archives.nato.int/uploads/r/null/1/7/17250/AC_52-D_268_ENG.pdf

- Memorandum for the military representatives, 10 SEPTEMBER 1954.
https://archives.nato.int/uploads/r/null/1/2/125650/SGM-0601-54_ENG_PDP.pdf
- Notulen Shape Medical Planning Conference (4-7 mei 1955).
https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_archives/20121128_19550504_NU_SHAPE-AG2030-04-MED-1010-55-LOG_1955_SHAPE_Medic.pdf
- Notulen SHAPE Medical Planning Conference (juni 1953).
https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_archives/20121128_19530601_NU_SHAPE_AG_2030-MED-272-53_Medical_Planning_Confer.pdf
- Oekraïne: medische trein Artsen Zonder Grenzen verplaatst eerste patiënte(n)(s), 6 april 2022. <https://www.msf-azg.be/nl/news/oekra%C3%AFne-medische-trein-artsen-zonder-grenzen-verplaatst-eerste-pati%C3%ABntens>
- Oosterboer, Frank, 'Omgekomen in militaire dienst. Vredesverliezen tijdens de Koude Oorlog' Dpl Sld, 2012. <http://dplsld.nl>
- President Truman refuses to rule out atomic weapons, 30 november 1950.
<https://www.history.com/this-day-in-history/truman-refuses-to-rule-out-atomic-weapons>
- SHAPE. Changes in command structure, volume II section I, chapters I-III (1952-1953).
https://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_archives/20121126_SHAPE_HISTORY_VOLUME_II.pdf
- Sloot, Bart van der, De reikwijdte van de macht. Een verhandeling over staatsnoodrecht (z.d.).
https://bartvandersloot.nl/onewebmedia/De_reikwijdte_van_de_macht_%201.pdf
- The International Physicians' Call: IPPNW 3rd World Congress, Amsterdam 1983.
<https://www.ippnw.org/wp-content/uploads/2020/07/1983-Amsterdam-Congress-Declaration.pdf>
- Western Defense the European role in NATO (Brussel 1985).
https://archives.nato.int/uploads/r/null/1/3/137791/0358_Eurogroup_Western_Defense-The_European_Role_in_NATO_1984-1985_ENG.pdf
- Arboportaal
<https://www.arboportaal.nl/onderwerpen/ioniserende-straling/werken-met-dosislimieten>

Documentaires

Andere Tijden afl. 440: *Atoombom op de Dam*.

The Atomic Soldiers (2019) van regisseur Morgan Knibbe.

Gedrukte archivalische bronnen

Handelingen, bijlagen en aanhangsels van de Eerste Kamer der Staten-Generaal (HEK).

Handelingen, bijlagen en aanhangsels van de Tweede Kamer der Staten-Generaal (HTK).

Rapport 1967 Commissie Militair Geneeskundige Diensten 1967 ('s-Gravenhage 1967).

Rapport over de schuilgelegenheid van de bevolking. Commissie Schuilgelegenheid, Ministerie van Binnenlandse Zaken ('s-Gravenhage 1970).

Rapport van de commissie 1947, als bijlage toegevoegd aan bijgevoegd aan *Rapport van de Commissie Organisatie Geneeskundige Diensten* ('s-Gravenhage 1952).

Rapport van de Commissie Organisatie Geneeskundige Diensten ('s-Gravenhage 1952).

Militaire voorschriften

Artsenklapper 1979, Opleidingscentrum Militair Geneeskundige Dienst (raadpleegbaar bij de Historische Collectie Militair Geneeskundige Dienst).

Emergency War Surgery: U.S. Armed Forces Issue of NATO Handbook Prepared for Use by the Medical Services of NATO Nations (Washington, DC 1958).

FM 101-10. Staf Officers' Field Manual. Organization, Technical and Logistical Data (1949).

Instructiekaart nr. 2-20: Persoonlijke bescherming tegen de uitwerking van ABC-strijdmiddelen (eerste druk; 1962).

NATO Stanag 2068 Emergency War Surgery (eerste druk; z.p. 1959).

U.S. Armed Forces Medical Policy Council. Handbook of Atomic Weapons for Medical Officers (Washington, DC 1951).

Voorschrift nr. 1226: Wat iedere militair dienst te weten in geval van een atoombom aanval (1^e druk; 1952).

Voorschrift nr. 1300: Lessen van de Koreaanse Oorlog. Twee delen (eerste druk; 1952).

Voorschrift nr. 2-1350/K1: Handboek voor de soldaat der geneeskundige troepen (vierde druk; 1984).

Voorschrift nr. 2-1386: Gevechtshandleiding (tweede druk; 1968).
Voorschrift nr. 3306: Handboek voor de Soldaat geneeskundige troepen (eerste druk; 1952).
Voorschrift nr. 3310: Handleiding atoombescherming voor officieren van de geneeskundige dienst (eerste druk; 1953).
Voorschrift nr. 8-1: De militair geneeskundige dienst KL en KLu in tijd van oorlog. Deel I: algemeen (tweede druk; 1972).
Voorschrift nr. 8-1: De militair geneeskundige dienst KL en KLu in tijd van oorlog. Deel II: De geneeskundige dienst in het operatie gebied (eerste druk; 1970).
Voorschrift nr. 8-1: De militair geneeskundige dienst KL en KLu in tijd van oorlog. Deel III: De geneeskundige dienst KL en KLu buiten de gevechtszone (‘derde druk; 1973).
Voorschrift nr. 8-103: De shocktoestand en zijn behandeling (eerste druk; 1958).
Voorschrift nr. 8-107: Frontchirurgie (derde druk; 1957).

Kranten

‘100.000 bedden extra’, *Overijsselsch Dagblad* 24 maart 1955.
‘Amerikaanse artsen en kernbewapening’, *Nieuwsblad van het Noorden* 24 juni 1980.
‘Arts beschuldigt inlichtingdienst van onderzoek’, *De Volkskrant* 26 november 1974.
‘Arts en oorlog: een dilemma’, *De Volkskrant* 16 mei 1968.
‘Atomic attacker is held favored’, *New York Times* 29 juni 1955.
‘Atoomsplitsende bom uitgevonden’, *Het Parool* 7 augustus 1945.
‘BB-folders wekten gemengde gevoelens’, *Parool* 20 oktober 1961.
‘Bergse arts Jef Wierz: Wonen bij kruisraketten heeft psychische gevolgen’, *De Stem van West-Brabant* 4 juni 1986.
‘Bij bombardement: Acht minuten vóór aanval alarm’, *Trouw* 24 maart 1955;
‘Bij opkomst moet er nog van alles met de rekrut gebeuren’, *Leeuwarder courant* 12 december 1964.
‘Bikini in miniatuur voor het Nederlandse leger’, *Brabants Nieuwsblad* 22 mei 1954.
‘Brieven aan Brigitte’, *De telegraaf* 16 november 1962.
‘De keuze tussen keizersnee en dikke knie kennen we niet’, *Reformatorisch Dagblad* 21 februari 1987.
‘Defensie wil bedden voor burgers houden’, *NRC/Handelsblad* 12 april 1977.
‘Democritus naar rijopleidingen’, *Het vrije volk: democratisch-socialistisch dagblad* 15 december 1971.

- 'Dienstplichtige artsen in Amersfoort weigeren officierseed af te leggen', *NRC Handelsblad* 15 april 1971.
- 'Dit is Lourdes niet, dat ligt in Den Haag', *Brabants Nieuwsblad* 18 februari 1984.
- 'Dood van soldaat niet te wijten aan M.G.D.', *Leeuwarder courant* 24 juni 1958.
- 'Drie zwaargewonden bij oefening 'Big Ferro'', *Het Parool* 15 september 1973.
- 'Elfde geneeskundig bataljon houdt oefening "houen zo"', *De Tijd-Maasbode* 20 mei 1960.
- 'Gewonde luitenant: "jullie maken er teveel drukte over"', *Het Vrije Volk* 7 december 1963.
- 'Hospitaal in actie na atoomaanval', *Het Parool* 9 mei 1958.
- 'Jan Soldaat wil maar niet beter worden', *De Volkskrant* 27 maart 1976.
- 'Korps Geneeskundige Troepen 80 jaar', *Arnhemse Courant* 16 april 1949.
- 'Labour verklaart de oorlog aan de conservatieven', *Trouw* 26 juni 1954.
- 'Medici ruziën over standpunt Libanon', *De Volkskrant* 14-08-1982.
- 'Met het oog op atoomoorlog. Reorganisatie van leger krijgt in 1958 gestalte', *De Volkskrant* 7 februari 1957.
- 'MGD: bedrijfsgeneeskundige dienst van onze militairen', *Nieuwsblad van het Noorden* 14 januari 1965.
- 'Militair Geneeskundige Dienst moet worden gereorganiseerd. Moderne grondslag is noodzakelijk', *Algemeen Handelsblad* 5 december 1953.
- 'Neutronenbom doodt minder snel dan de militairen beweren', *NRC Handelsblad* 14 september 1977.
- 'New Yorkse politie voert „totale oorlog" met jeugdige gangsters', *Leeuwarder courant* 7 augustus 1957.
- 'Niet de dienstplichtige, maar het militaire systeem is gek', *Trouw* 21 april 1976.
- 'Nieuw Amerikaansch wapen', *De oprechte Dalfser courant* 8 augustus 1945.
- 'Nieuw Hospitaal in Den Haag', *Algemeen Dagblad* 25 januari 1961.
- 'Nieuwe B.B.- situatie in feite zeer logisch', *De Maasbode* 24 maart 1955.
- 'Op de kast', *De Waarheid* 10-12-1977.
- 'Overschot aan ziekenhuisbedden kost f 1,5 miljard', *Algemeen Dagblad* 30 oktober 1980.

“Papieren” NATO-oefening Side Step van start’, *De Zuid-Limburger* 21 september 1959.

‘Schadelijke werking nog onbetekenend’, *Overijsselsch Dagblad* 8 mei 1957.

‘Soldaat grijpt sneller naar sigaret dan burger’, *Het Parool* 9 juni 1962.

‘Surinamer ziet atoombom vallen’, *Amigoe di Curaçao* 3 juli 1946.

‘Tbc in legerkamp MGD schuldig aan grove nalatigheid?’, *Trouw* 18 december 1958.

‘TNO was aanwezig bij leukemie-behandeling’ *De Volkskrant* 23 februari 1959.

‘Totale oorlog tegen roken’, *Het Parool* 18 mei 1956;

‘Transplantaties van beenmerg na kernramp grotendeels mislukt’, *NRC Handelsblad* 22 augustus 1989.

‘Varken als „proefkonijn” aan ‘t front’, *De Telegraaf* 6 juli 1967.

‘Vier artsen toch nog officier’, *De Volkskrant* 7 november 1975.

‘Voorlichtingsactie over A-bescherming’, *De Telegraaf* 27 oktober 1961.

‘Weer thuis uit hospitaal’, *Twentsch dagblad Tubantia* 12 december 1957.

‘Winnen van een atoomoorlog is een dwaze waan’, *Trouw* 29 juni 1955.

Literatuur

‘Bericht van 42 Brigadegeneskundige compagnie. Najaarsproblemen’, *Polsslag* 7-1 (januari 1973) 13-17.

‘Bericht van 783 Geneeskundige groep’, *Polsslag* 7-1 (januari 1973) 9.

‘De koninklijke Landmacht van 1968 tot en met 1971’, *Legerkoerier* 18:7 (juli 1968) 6.

‘Demonstreren in uniform. Waarom?’, *Medisch Contact* 51 (18 december 1981) 1566.

‘Een dag in de ABC-oorlog’, *Legerkoerier* 12:6 (juni 1962) paginanummer weggevalen.

‘Het beroep van de officier-arts: een profielschets’, *Polsslag* 22:2 (maart 1988) 9-10.

‘Horizontale instroming’, *Militaire Spectator* 147:11 (1978) 533-535.

‘Instelling Commissie Planning Voorbereiding Volksgezondheid in Buitengewone Omstandigheden’, *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* 96:II:24 (26 juni 1952) 1486.

‘Krijgsmacht heeft 1500 ziekenhuisbedden nodig’, *Polsslag* 18-3 (mei 1984).

‘Lezing gehouden voor de Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap op 2 oktober [sic] 1946 te ‘s-Gravenhage, door den Kapitein ter Zee G.W. Salm en Majoor dr. H.W. Brunning’, *Orgaan Krijgswetenschap 1946-47* (1948) 1-37.

- 'Naschrift van de Inspecteur van de Geneeskundige Dienst der Koninklijke Landmacht en Koninklijke Luchtmacht', *NMGT* 9:11 (1956) 321.
- 'NBC-verdediging', *Carre* 6:3 (maart 1983) 23-31.
- 'Oirschotse Heide was toneel van chemische oorlog', *Legerkoerier* 12:12 (december 1962).
- 'Oorlogsvoorbereiding van reserve-officieren', *Polsslag* 3-5 (september 1969) 1.
- 'Opheffing van militaire hospitalen', *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* 111-23 (4 juni 1966).
- 'Plechtige herdenking van de oprichting der IMGD', *Legerkoerier* (nummer/jaargang 1964) paginanummer weggevalen.
- 'Reception Horatius', *Journal of the Royal Army Medical Corps* 1-XCVI (januari 1950) 68.
- 'School Geneeskundige Dienst vierde feest', *Legerkoerier* 5-8, (augustus 1955) 13
- 'Uit de buitenlandse vakpers', *Militaire Spectator* 120:8 (1951) 496.
- 'Vereniging voor Medische Polemologie (in oprichting)', *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* (28 juni 1969) 1159.
- 'What Every Medical Officer Should Know About the Atomic Bomb', *Bulletin of the U.S Army Medical Department* (deel 1, maart 1948, 187-198; deel 2, april 1948, 269-283; deel 3, mei 1948, 350-362; deel 4, juni 1948, 422-433; deel 5, juli 1948, 504-517);
- Adamsky, Dima, 'The Conceptual Battles of the Central Front: The Air-Land Battle and the Soviet Military Technical Revolution', in: Leopoldo Nuti ed., *The Crisis of Détente in Europe: From Helsinki to Gorbachev, 1975-1985* (Londen 2009) 150-162;
- Adamsky, Dima, 'Through the Looking Glass: The Soviet Military-Technical Revolution and the American Revolution in Military Affairs', *The Journal of Strategic Studies* 31:2 (April 2008) 257-294;
- Adamsky, Dima, *The Culture of Military Innovation: The Impact of Cultural Factors on the Revolution in Military Affairs in Russia, the US, and Israel* (Stanford 2010).
- Adank, L.W.C., 'Een minder bekend programma van wederzijdse hulpverlening', *Militaire Spectator* (1961) 291-293.
- Aggelen, Laurens van, *Regiment Geneeskundige Troepen. Al helpende dien ik de overwinning* (Arnhem 2022).
- Apel, Otto F., *MASH: An Army Surgeon in Korea* (Lexington 1998);
- Barrass, Gordon S., 'The Renaissance in American Strategy and the Ending of the Great Cold War', *Military Review* (January-February 2010) 101-110.

- Barrass, Gordon S., *The Great Cold War: A Journey through the Hall of Mirrors* (Stanford 2009).
- Bartelings, H.J., en P. van den Broek, 'Gedachten over de "New Look" van de Geneeskundige Dienst', *NMGT* 9:11 (1956) 319.
- Bennesved, Peter, en Casper Sylvest, 'Embedding Preparedness, Assigning Responsibility: The Role of Film in Sociotechnical Imaginaries of Civil Defence' in: Cronqvist et al., *Cold War Civil Defence in Western Europe. Sociotechnical Imaginaries of Survival and Preparedness* (Open publication 2022) 103–128.
- Berg, J.H. van den, *Medische macht en medische ethiek* (Nijkerk 1969).
- Berg, T. van den, 'De geneeskundige dienst in de moderne oorlogvoering', *Militaire Spectator* 135:2 (1966) 88-92.
- Berg, T. van den, 'De Geneeskundige Troepen een dienstvak zonder toekomst...?', *Polsslag* 5-3 (juni 1971) 1-3.
- Bergen, L. van, 'Barmhartig zijn: wat is dat moeilijk. Het 'Nederlandsche Roode Kruis en de Tweede Wereldoorlog', *Tijdschrift voor de Geschiedenis der Geneeskunde, Natuurwetenschappen, Wiskunde en Techniek* 14 (1991) 240-253.
- Bergen, L.F.J.M. van, 'Surgery and War. The discussion about the usefulness of war for medical progress', in: Thomas Schlich ed., *The Palgrave Handbook for the History of Surgery* (Londen 2018) 389-407.
- Bergen, Leo van, *Internationaal zijn of niet zijn: dat is de keuze. E.E. Meursing: arts pro en contra "het" Rode Kruis* (Nijmegen 1990).
- Bergen, Leo van, *Pro Patria et Patienti. De Nederlandse militaire geneeskunde 1795-1950* (Nijmegen 2019).
- Bergen, Leo van, *Robert George Nypels. Van a-militair arts tot generaal-majoor van gezondheid. Een militair-medische non-autobiografie* (Nijmegen 2020) 22.
- Berger, Wim, 'Veiligheidsbeleid als Gezondheidsbedreiging' in: Bernard Delfgaauw & Hans Grond ed., *De Nucleaire Dreiging. Er is Geen Weg naar Vrede. Vrede is de Weg* (Kampen 1985) 77-87.
- 'Bescherming tegen atoomexplosies', *Legerkoerier* 4:6 (juni 1954) 20.
- Besouw, J.J.P.A., 'De afvoer van gewonden onder NBC omstandigheden', *NMGT* 36:1 (januari 1983) 11-14.
- Besouw, J.J.P.A., 'Weerwoord op het commentaar van majoor-arts Van Rijn', *NMGT* 36 (juni 1983) 163.
- Bessems, F., 'Het geneeskundig peloton van het (elfde) pantserinfanteriebataljon nader bekeken', *Polsslag* 11:2 (maart 1977) 19-24.
- Bijl, J. van der, 'Wageningen en Omstreken', *Medisch Contact* 24 (november 1961) 739.

- Blackwell, James, 'Deterrence at the Operational Level of War', *Strategic Studies Quarterly* 5:2 (2011) 30-51.
- Bliss, Raymond W., 'Atomic Warfare Confronts Army Medical Department', *Armored Cavalry Journal* (November December 1947) 36-37.
- Bloch, M.B., 'De beroepseed en de officierseed', *Militaire Spectator* 140:4 (1971) 188-190.
- Bloch, M.B., 'De beroepsofficier-arts IV', *NMGT* 22 (januari 1969) 48-52.
- Bloem, D.J., et al., *Nederland en de kernwapens. Een studie over het Nederlands nucleair beleid 1972-1985* (Alphen aan de Rijn/Brussel 1987).
- Bollegraaf, R., 'ACTH of cortison bij oogverbrandingen', *NMGT* 5 (1952) 223;
- Bollet, Alfred Jay, *Civil War medicine: challenges and triumphs* (Somerville 2000).
- Bommezijn, H., 'Het bestand officieren geneeskundige troepen', *Polsslag* 14-1 (januari 1980) 11-18.
- Boom, Bart van der, 'Oorlogsangst in Nederland', *Leidschrift* 16 (april 2001) 7-34.
- Boom, Bart van der, *Atoomgevaar? Dan zeker B.B.: de geschiedenis van de bescherming bevolking* (Den Haag 2000).
- Boom, J.B.M. van den, 'De echelonnering van de bevelvoerings- en verzorgingsorganen van een pantserinfanteriebataljon (mech) tijdens het beweeglijk optreden', *Militaire Spectator* 132:1 (1963) 14-15.
- Boot, Coreline, *Het leger onder vuur. De Koninklijke Landmacht en haar critici* (Amsterdam 2015).
- Borg, Meerten B. ter, 'De secularisatie van de zelfopoffering' in: M.B. ter Borg et al, *Offerbereidheid. Tot hoever reikt de inzet van de militair?* (Den Haag 1997) 8-12.
- Borstlap, A.J.P., 'Militair Geneeskundige Dienst en het Rode Kruis', *Medisch Contact* 5 (28 december 1950) 1021-1025.
- Bos, A.G., 'het verschijnsel „interprovinciale stafoefeningen”', *Polsslag* 16-2 (maart 1982) 20-23.
- Bos, G.D., 'Arts en Kernwapens', *Medisch Contact* 39 (13 januari 1984) 37.
- Bosch, J.M.J., 'De operationele inzetbaarheid: marges en knelpunten' in: J. Hoffenaar e.a., *Confrontatie en ontspanning. Maatschappij en krijgsmacht in de Koude Oorlog 1966-1989* (Den Haag 2004) 137-152.
- Bosch, J.M.J., 'Mars en Aesculapius', *Militaire Spectator* 155:3 (1986) 101-103.
- Bosscher, Doeko, 'De jaren vijftig epische geduid', *BMGN* 112:2 (1997) 209-226.
- Boyer, Paul, *By the Bomb's Early Light. American Thought and Culture At the Dawn of the Atomic Age* (Chapel Hill 1994) 181-240.

- Branger, J.D., 'Over opleiding en taak van de officier-arts', *NMGT* 18:4 (april 1965) 127-131.
- Bree, F.Th. de, 'Vrede in vrijheid', *Polsslag* 17:2 (maart 1983) 9-10.
- Bremerkamp, G.J., 'De samenwerking tussen militaire en civiele geneeskundige diensten', *Polsslag* 4-4 (juli 1970) 9-19.
- Bricknell, M.C.M., 'The evolution of casualty evacuation in the British Army in the 20th century (part 3) – 1945 to present', *Journal of the Royal Army Medical Corps* 149 (2003) 85-95.
- Bridger, Sarah, *Scientists at war. The ethics of Cold War Weapons Research* (Harvard University Press, Cambridge Massachusetts en Londen).
- Brodie, Bernard, *The Absolute Weapon: Atomic Power and World Order* (Harcourt 1946).
- Broek, P. van den, 'De militair geneeskundige dienst' in: *Wetenschappelijk Jaarbericht 1956*, 38^e jaargang ('s-Gravenhage 1957) 223-236.
- Broek, P. van den, 'FT X 1-56, mass casualty exercise, 31st medical group', *NMGT* 9:12 (1956) 349-361.
- Brosky, J.L., 'Reorganisatie van de brigadegeneeskundige compagnie', *Polsslag* 23:1 (januari 1989) 17-18.
- Brouwer, J.W.L., 'Politiek-militaire verhoudingen aan het begin van de Koude Oorlog: rond het ontslag van generaal H.J. Kruls, januari 1951' in: J. Hoffenaar en G. Teitler ed., *De Koude Oorlog. Maatschappij en krijgsmacht in de jaren '50* ('s-Gravenhage 1992) 70-86.
- Brouwer, J.W.L., *Om de beheersing van de Defensie-uitgaven, 1948-1951* (1990).
- Bruggemans, F.H., 'Depot-opleiding', *Militaire Spectator* 125:5 (1956) 232-238.
- Brummelkamp, R., 'Reflecties en impressies over brandwonden (symposium gehouden te Brussel november 1966)', *NMGT* 21 (maart april 1968) 58-81.
- Brummelkamp, R., en J.K.W. Neuberger, 'Oorlogschirurgie, voorheen, thans en later', *Militaire Spectator* 133:11 (1964) 506-513.
- Carver, Michael, 'Conventional warfare in the nuclear age' in: Peter Paret ed., *Makers of modern strategy. From Machiavelli to the Nuclear Age* (Princeton 1986) 779-814.
- Carver, Ron, David Cortright en Barbara Doherty eds., *Waging Peace in Vietnam: U.S. Soldiers and Veterans Who Opposed the War* (Oakland 2019).
- Cassel, Christine, 'Medical responsibility and thermonuclear war', *Annals of Internal Medicine* 97 (1982) 430.
- Ch.W.F. Winckel, 'Arts en samenleving', *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* 102 (18 oktober 1958) 2062.

- Chase, Chevy, 'Medical Aspects of Atomic Warfare in Europe' in: Jerome B. Green, *The Tactical Employment of Atomic Weapons in the Defense of Central Europe* (Johns Hopkins University: December 1952).
- Clarke, Michael, en Rod Hague ed., *European Defence Co-Operation: America, Britain and NATO* (Manchester: Manchester University Press, 1990).
- Cohen, J.A., 'Medisch biologisch laboratorium der rijksverdedigingsorganisatie', *NMGT* 21-3 (1969) 107-115.
- Cooney, J.P., 'Psychological Factors in Atomic Warfare', *Canadian Army Journal* (januari 1951) 19-22:
- Coorens, Carla, en Luc Viaene, 'Een voorbeeld van samenwerking tussen militaire medische diensten: EUROMED', *Polsslag* 16:5 (september 1982) 10-15.
- Craig, S.C., en D.C. Smith ed., *Glimpsing Modernity. Military Medicine in World War I* (Newcastle upon Tyne 2015).
- Cronqvist, Marie, Rosanna Farbøl en Casper Sylvest eds., *Cold War Civil Defence in Western Europe. Sociotechnical Imaginaries of Survival and Preparedness* (Open publication [z.p.] 2022).
- Cronqvist, Rosanna Farbøl, Casper Sylvest eds., 'Introduction: New Paths in Civil Defence History' in: Cronqvist et al., *Cold War Civil Defence in Western Europe. Sociotechnical Imaginaries of Survival and Preparedness* (Open publication 2022) 1-23.
- Dam, D.J. van, 'Behartenswaardige discussie' *NMGT* 32 (december 1979) 272-323.
- Damme, Leon van, "'Hij doorbrak de goede sfeer van camaraderie". Het aftreden van minister van Defensie Kruisinga en de gevolgen hiervan voor het latere Nederlandse kernwapenbeleid', *Tijdschrift voor Geschiedenis* 125:3 (augustus 2012) 400-412.
- Davis II, Robert T., 'Cold War Infamy: NATO Exercise Carte Blanche' in: Beatrice Heuser, Tormod Heier en Guillaume Lasconjarias eds., *Military Exercises: Political Messaging and Strategic Impact* (Rome 2018) 47-64.
- De Geus, P.B.R., *Staatsbelang en krijgsmacht: de Nederlandse defensie tijdens de Koude Oorlog* (Den Haag 1998) 103.
- Deaile, Melvin G., 'The SAC Mentality. The Origins of Strategic Air Command's Organizational Culture, 1948-51', *Air & Space Power Journal* 29-2 (april-maart 2015) 48-73.
- DeBakey, Michael E., 'History, the Torch That Illuminates: Lessons from Military Medicine', *Military Medicine* 161:12 (1 December 1996) 711-716.
- Delfgaauw, Bernard, en Hans Grond ed., *De nucleaire dreiging. Er is geen weg naar vrede, vrede is de weg* (Kampen 1985).

- Diepen, Remco van, *Hollanditis: Nederland en het kernwapendebat, 1977-1987* (Amsterdam 2004);
- Domres, Bernd, Michael Koch, Andreas Manger and Horst D. Becker, 'Ethics and Triage', *Prehospital and Disaster Medicine* 16:1 (2001) 53-58.
- Dongen, Jeroen van, en Friso Hoeneveld, 'Quid pro quo: Dutch Defense Research during the Early Cold War', in: Dongen, Jeroen van, ed., *Cold War science and the transatlantic circulation of knowledge* (Boston en Leiden 2015) 101-121.
- Dongen, Jeroen van, Friso Hoeneveld en Abel Streefland, 'Introduction' in: Jeroen van Dongen ed., *Cold War science and the transatlantic circulation of knowledge* (Leiden en Boston 2015) 4.
- Donk, J.A. van, 'De tekorten aan beroepsofficieren-arts, -tandarts en -apotheker', *NMG* 25 (januari-februari 1972) 49-58.
- Dutilh, G.O.M., 'Over de Arts in Militaire Dienst', *Medisch Contact* 8 (8 januari 1953) 21-22.
- Earle, Edward Mead, 'The Influence of Air Power Upon History', *Yale Review* XXXV (juni 1946) 577-593.
- Eden, Lynn, *Whole World on Fire: Organizations, Knowledge, and Nuclear Weapons Devastation* (Cornell 2006).
- Eenenaam, B.J. van, *48 kruisraketten. Hoogspanning in de lage landen* ('s-Gravenhage 1988) 17-20.
- Elsackers, J.R.C., 'Opleidingen op de helling', *Polsslag* (1969) 2-7.
- Ephraïm, K.H., 'Boekbespreking', *NGMT* 5-9 (1952) 259.
- Ephraïm, K.H., 'Medische aspecten van de atoomoorlogvoering', *NMG* 2 (1949) 258-328.
- Evan B. Double (e.a.), 'Long-term Radiation-Related Health Effects in a Unique Human Population: Lessons Learned from the Atomic Bomb Survivors of Hiroshima and Nagasaki', *Disaster Medicine and Public Health Preparedness* 5 (2011) 122-133.
- Evers, Th., 'De SMO-KMA/OCOSD aan het OCMGD', *Polsslag* 15-1 (januari 1981).
- Everts, Ph.P., 'Het maatschappelijk verzet tegen de kernbewapening: 'Ban de Bom' in: B. Schoenmaker en Janssen, J.A.M.M., ed., *In de schaduw van de muur. Maatschappij en krijgsmacht rond 1960* (Den Haag 1997) 100-115.
- Ewijk, J.W. van, 'De opleiding van dienstplichtige onderofficieren', *Polsslag* 3-6 (november 1969) 19.
- Farkas, E., 'Transit of Pressure Waves through New Zealand from the Soviet 50 Megaton Bomb Explosion', *Nature* 4817 (1962) 765-766.

- Feijen, P.M.M., 'Herstructurering geneeskundige dienst KL', *Militaire Spectator* 158:4 (1989) 308-313.
- Fitzpatrick, Meghan, 'The Trouble with Peace: The Royal Army Medical Corps' Cold War Recruitment Conundrums', *War & Society* 37:2 (2018) 129-145.
- Ford, Matthew, en Alex Gould, 'Military Identities, Conventional Capability and the Politics of NATO Standardisation at the Beginning of the Second Cold War, 1970-1980', *The International History Review* 41:4 (2019) 775-792.
- Freemon, Frank, *Gangrene and glory: medical care during the American Civil War* (Champaign 2001).
- Gabriel, Richard A., *Between flesh and steel. A history of military medicine from the middle ages to the war in Afghanistan* (New York 1992).
- Gabriel, Richard A., en Karen S. Metz, *A History of Military Medicine*. 2 delen (New York 1992).
- Gaddis, John Lewis, e.a. eds., *Cold War Statesmen Confront the Bomb: Nuclear Diplomacy Since 1945* (Oxford 1999).
- Gaddis, John Lewis, *The Cold War. A new history* (New York 2005) 79.
- Gaddis, John Lewis, *We know now. Rethinking Cold War History* (Oxford 1997) 222.
- Gavin, James. *War and Peace in the Space Age* (Londen 1959).
- Gee, A.J. de, 'Wat is eigenlijk NBC-bescherming?' *Militaire Spectator* 139:3 (1970) 112-116.
- Geerten, Han van, *Een boekje open over de artsen* (Leiden 1971).
- Giessen, H.J. van der, '18eme Conference Office International Documentation Medicine Militaire', *NMGT* 8:12 (1956) 338-343.
- Giessen, H.J. van der, 'Verslag van het 15e congres van het Comité International de Médecine et de Pharmacie Militaires, en van de 19e zitting van het Office Militaire et Documentation van dit Comité', *NMGT* 11:2 (1958) 42.
- Gillyboeuf, G., 'Considerations sur la service de sante aux armees devant l'eventualite d'une guerre atomique, biologique ou chimique', *Revue du Corps de Sante Militaire* (maart 1956) 90.
- Goedkoop, C.J.C., 'De nbc-verdediging in het legerkorps', *Militaire Spectator* 145:5 (1976) 209-216.
- Goldbach, K.L., en H. van Nouhuys, 'Geneeskundige aspecten voor de troepen te velde, verbonden aan het gebruik van tactische atoomwapens', *Militaire Spectator* 124:2 (1955) 81-93.
- Gommans, H.A., 'Welke weg slaat de geneeskundige dienst in?', *Militaire Spectator* 139:7 (1970) 307-310.

- Gortemulder, J.B., 'Medische ethiek en militaire dienst', *Medisch Contact* 12:16 (18 april 1957) 276.
- Goverts, G.J.S., 'De geneeskundige dienst en de reorganisatie van de infanteriedivisie (I)', *Militaire Spectator* 132:5 (1963) 219-222.
- Goverts, G.J.S., 'De uitwerking der kernwapenexplosies en de daaruit voortvloeiende maatregelen voor de geneeskundige dienst III', *NMGT* 13:12 (december 1960) 365-377.
- Goverts, G.J.S., 'Het XXe Congrès International de Médecine et de Pharmacie Militaires', *Polsslag* 5:5 (september 1971) 3.
- Goverts, G.J.S., 'Samenwerking tussen de militair- en civiel-geneeskundige diensten in de nationale sector', *Militaire Spectator* 133:11 (1964) 539-541.
- Goverts, G.J.S., en J. Stuij, 'Oorlogsvoorbereiding... zeker, maar niet zo!', *NMGT* 32 (december 1979) 272-323;
- Gradon Carter en Brian Balmer, 'Chemical and Biological Warfare and Defense, 1945-90' in: Robert Bud en Philip Gumett, *Cold War Hot Science. Applied research in Britain's defence laboratories 1945-1990* (Londen 1999) 295-338.
- Gramberg, H.E., 'Gemoderniseerde militaire geneeskundige dienst', *Militaire Spectator* 136:3 (1967) 130-133.
- Gramberg, H.E., 'Herhalingsoefening 405- en 406 Territoriale geneeskundige compagnie', *Polsslag* 6-3 (mei 1972) 27.
- Gramberg, H.E., 'Herhalingsoefening 761 Ambulancetreinencompagnie', *Polsslag* 6-1 (januari 1972) 4-5.
- Gramberg, H.E., 'Militair-geneeskundige verzorging onder buitengewone omstandigheden in de Nationale Sector', *Militaire Spectator* 141:9 (1972) 419.
- Gramberg, H.E., 'Samenwerking tussen militaire en civiele geneeskundige diensten', *Militaire Spectator* 140:3 (1972) 132-136.
- Grant, Matthew, 'Making sense of nuclear war: narratives of voluntary civil defence and the memory of Britain's Cold War', *Social History* 44:2 (2019) 229-254.
- Grant, Matthew, en Benjamin Ziemann, *Understanding the imaginary war: culture, thought and nuclear conflict, 1945-90* (Manchester 2016).
- Greenwood, John T., en Berry F. Clifton Jr., *Medics at War: Military Medicine from Colonial Times to the 21st Century* (Annapolis 2005).
- Grond, Hans, 'Kunnen wij een derde wereldoorlog overleven?' in: Bernard Delfgaauw en Hans Grond ed., *De nucleaire dreiging. Er is geen weg naar vrede, vrede is de weg* (Kampen 1985) 105-119.
- Grond, J.Th. 'Oogverbrandingen', *NMGT* 5 (1952) 224.

- Grond, J.Th., en J.K.W. Neuberger, 'Behandeling van verbrandingen aan front en bij massale rampen', *NMGT* 5 (1952) 46-79.
- Grond, J.Th., 'Problemen van de heelkundige verzorging te velde', *NMGT* 21 (november-december 1968) 356-365.
- Grüter, Regina, *Kwesties van leven en dood: het Nederlandse Rode Kruis in de Tweede Wereldoorlog* (Amsterdam 2017).
- Guvenc Serhat, en Mesut Uyar, 'Lost in translation or transformation? The impact of American aid on the Turkish military, 1947-60', *Cold War History* 22:1 (2022) 59-77.
- Haak, H.R., 'Bericht van ... 11 Brigadegeneeskundige compagnie', *Polsslag* 7-1 (januari 1973) 9-12.
- Haan, M.C. de, 'Bezoek aan Saxon Drive', *Polsslag* 13:1 (januari 1979) 15.
- Haartsen, A.B., 'De beroepsofficier-arts I', *NMGT* 22 (januari 1969) 23-44.
- Hackett, Sir John, *The Third World War: The Untold Story* (Londen 1982).
- Haines, Andrew, Christopher de B. White & John Gleisner, 'Nuclear Weapons and Medicine: Some Ethical Dilemma's', *Journal of Medical Ethics* 9 (1983) 200-206.
- Hall, Peter A., en Rosemary C.R. Taylor, 'Political Science and the Three New Institutionalisms', *Political Studies* XLIV (1996) 938-939.
- Halla, M.J.J.F., 'De reorganisatie van het OCMGD', *Polsslag* 5-6 (november 1971) 9-17.
- Haller Jr., John S., *Battlefield Medicine: A History of the Military Ambulance from the Napoleonic Wars through World War I* (Carbondale 2011).
- Halliwell, Martin, 'Cold War Ground Zero: Medicine, Psyops and the Bomb', *Journal of American Studies* 44-2 (2010) 313-331.
- Hammerich, Helmut, 'Fighting for the heart of Germany. German I Corps and NATO's Plans for the Defense of the North German Plain in the 1960s' in: Jan Hoffenaar and Dieter Kruger, *Blueprints for Battle: Planning for War in Central Europe, 1948-1968* (Lexington: University Press of Kentucky, 2012) 155-174.
- Haneveld, Gerard T., en Anselm J. van der Peet ed., *Van stiefkind tot professionele wasdom. De medische zorg bij de Nederlandse zeemacht in de twintigste eeuw* (Amsterdam 2005).
- Haneveld, Gerard T., en Paul C. van Royen, *Vrij van zichtbare gebreken. De medische zorg bij de Nederlandse zeemacht in de negentiende eeuw* (Amsterdam 2001).
- Harrison, Mark, *Medicine and Victory: British Military Medicine in the Second World War* (Oxford 2004).
- Harrison, Mark, *The Medical War: British Military Medicine in the First World War* (Oxford 2010).

- Hasselmann, B.R.P.F., 'Voorwoord voor de atoombomnummers', *Militaire Spectator* 124 (januari 1955) 4.
- Have, H.A.M.J. ten, 'Honderd jaar Gezondheidsraad. V. Ethisch-maatschappelijke vraagstukken', *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* 146:41 (12 oktober 2002) 1947-1951.
- Hellema, D., en G.P. Scott-Smith, *De Amerikaanse Ambassade in Den Haag: Achter de schermen van Nederlands-Amerikaanse betrekkingen* (Den Haag 2016).
- Hellema, Duco, 'De Brezjnev-jaren, 1964-1982. De apotheose van de Sovjetmacht', in: Jan Hoffenaar, Jan van der Meulen en Rolf de Winter, *Confrontatie en ontspanning. Maatschappij en krijgsmacht in de Koude Oorlog 1966-1989* (Den Haag 2004) 21-36.
- Hellema, Duco, 'De Koude Oorlog in Nederland. Een fijne tijd', *Historisch Nieuwsblad* 5 (juni 2011) 30-41.
- Hellema, Duco, *Nederland in de wereld. De buitenlandse politiek van Nederland* (vierde druk; Houten/Antwerpen 2010).
- Henny, W., 'De Kring Mathijssen en de opleiding reserve-officier-arts', *Polsslag* 19:4 (juli 1985) 5-7.
- Henny, Walter, 'Een korte geschiedenis van de geneeskundige verzorging in de Nederlandse Krijgsmacht', *De Reserve Officier* 5 (2008) 8-12.
- Heslinga, R., 'De doelstelling van de strijdkrachten', *Militaire Spectator* 134:9 (1965) 401-402.
- Heslinga, R.J.W., 'Problematiek van kernwapeninzet', *Militaire Spectator* 133:5 (1964) 204-210.
- Hesp, J., 'Een interview met brigade-generaal J.C. Mels', *Polsslag* 22-6 (1988) 3-4.
- Heuser, Beatrice, 'Victory in a Nuclear War: A Comparison of NATO and WTO War Aims and Strategies', *Comparative European History* 7 (1998): 311-327;
- Heuser, Beatrice, 'Warsaw Pact Military Doctrines in the 1970s and 1980s: Findings in the East German Archives', *Comparative Strategy* 13:4 (1993) 437-457;
- Heuser, Beatrice, *Britain, NATO, France and the FRG: Nuclear Strategies and Forces for Europe, 1949-2000* (Basingstoke: Macmillan, 1997).
- Hewlett, Richard G., en lack M. Roll, *Atoms Peace War. Eisenhower and the Atomic Energy Commission* (Berkeley, Los Angeles en Londen).
- Heyden, A.P. van der, 'De radioactief besmette patiënt in de geneeskundige inrichting', *NMGT* 15-3 (maart 1962) 71-75.
- Hiatt, Howard H., 'Preventing the last epidemic', *JAMA* 244:20 (november 1980) 2315.
- Hoed, D. den, 'Biologische aspecten van de werking der atoombom', *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* (NTG) 90-1 3/4 (Januari 1946) 61-64.

- Hoencamp, R., 'Medical aspects and challenges in an armed conflict', *Militaire Spectator* 185:6 (2016) 264-273.
- Hoffenaar, J., 'Hannibal ante portas.' De Russische militaire dreiging en de opbouw van de Nederlandse krijgsmacht.' in: J. Hoffenaar en G. Teitler, *De Koude Oorlog. Maatschappij en krijgsmacht in de jaren '50* ('s-Gravenhage 1992) 64.
- Hoffenaar, J., 'De logica van de Koude Oorlog', *Militaire Spectator* 182:2 (2013) 64-73.
- Hoffenaar, J., en G. Teitler ed., *De Koude Oorlog. Maatschappij en krijgsmacht in de jaren '50* (Den Haag 1992).
- Hoffenaar, Jan, "'De baby is er!' De Defensienota 1974 en het gevecht om de toekomst van de krijgsmacht' in: Hoffenaar, Jan, Jan van der Meulen en Rolf de Winter, *Confrontatie en ontspanning. Maatschappij en krijgsmacht in de Koude Oorlog 1966-1989* (Den Haag 2004) 37-58.
- Hoffenaar, Jan, 'That came as a surprise to me', in: Jan Hoffenaar ed., *Wat een vondst! Verhalen uit de geschiedenispraktijk* (Amsterdam 2020).
- Hoffenaar, Jan, en Ben Schoenmaker, *Met de blik naar het oosten. De Koninklijke Landmacht, 1945-1991* ('s-Gravenhage 1994).
- Hoffenaar, Jan, en Dieter Krüger, *Blueprints for Battle. Planning for War in Central Europe, 1948-1968* (Lexington 2012) 15.
- Hoffenaar, Jan, en Michiel de Jong, *Op herhaling de Koninklijke Landmacht en haar reservisten 1945-2006* (Amsterdam 2006).
- Hoffenaar, Jan, Jan van der Meulen, Rolf de Winter ed., *Confrontatie en ontspanning. Maatschappij en krijgsmacht in de koude oorlog 1966-1989* (Den Haag 2004).
- Honig, J.W., *Defense Policy in the North Atlantic Alliance. The Case of the Netherlands* (1994).
- Hooft, F. van 't, 'De botsing tussen de medische en de militaire wijze van denken', in: *NMGT* 24 (mei-juni 1971) 159-164.
- Hooft, Francesca, *White Coats, Green Jackets. Physicians and nurses in the Dutch armed forces, professional identity & agency 1990-2020* (2022).
- Hoogeboezem, Jaap, *H.J. Kruls. Een politieke generaal* (Amsterdam 2010).
- Hoogen, Th.J.G. van der, *Besluitvorming over de defensiebegroting. Systeem en verandering* (Leeuwarden z.j.).
- Hootegem, E.J.C. Van, 'De nieuwe NAVO-strategie. Commentaar op Commentaar', *Militaire Spectator* 136:1 (1968) 4.
- Hordijk, A.F., 'Kom maar', *Polsslag* 10-4 (juli 1976) 15-17.
- Hornix, J.M.M., 'Het belang van een goed moreel', *Militaire Spectator* 121:5 (1952) 297-303.

- Horst, W. van der, 'Uit de vakpers', *Militaire Spectator* 138:6 (1969) 269.
- House, Jonathan M., *A Military History of the Cold War, 1944–1962* (Norman 2012).
- Houte, A. van, 'Het gebruik van de MOS-codering in het aanvullingssysteem bij de infanterie', *Militaire Spectator* 123:7 (1954) 293-299.
- Huber, Reiner K., Lynn F. Jones en Egil Reine, *Military Strategy and tactics. Computer Modeling of Land War Problems* (New York en Londen 1974).
- Huijjer, Marli, *Discipline. Overleven in overvloed* (Amsterdam 2013).
- Ike, B.W., 'Noodwet Geneeskundigen en civiele verdediging. Verplichte Voorbereiding op een Onaanvaardbare Mogelijkheid: een Dilemma', *Medisch Contact* 16 (1983) 528-530.
- Ike, B.W., 'Noodwet Geneeskundigen en civiele verdediging', *Medisch Contact* 18 (6 mei 1983) 530.
- Inja, C., *De gewetensbezwaarde tegen de militaire dienst en de geneeskundige troepen* (Middelburg 1953) 6.
- Jacques Ellul, *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes* (New York 1973).
- Janet Farrell Brodie, 'Radiation Secrecy and Censorship after. Hiroshima and Nagasaki', *Journal of Social History* 48-4 (2015) 842-864.
- Janowitz, Morris, 'Armed forces and society: a world perspective' in: Jaques van Doorn ed., *Armed forces and society. Sociological Essays* (Den Haag en Parijs 1968) 15-38.
- Jans, H.S., 'J.A. Cohen: Never a dull moment' in: H. Beukers, M. Gruber en R. Matthijsen, *Nederlandse Vereniging voor Biochemie: De eerste 60 jaar* (Utrecht 1987) 84-90.
- Janssen, J.A.M.M., 'Inspelen op een nieuw fenomeen. Nederland en de dreiging van een atoomoorlog' in: J. Hoffenaar en G. Teitler ed., *De Koude Oorlog. Maatschappij en krijgsmacht in de jaren '50* (Den Haag 1992) 132-146.
- Janssen, Jan, 'De geloofwaardigheid op de tocht? Het kernwapendebat in de krijgsmacht, 1978-1987' in: J. Hoffenaar e.a., *Confrontatie en ontspanning. Maatschappij en krijgsmacht in de Koude Oorlog 1966-1989* (Den Haag 2004) 206-224.
- Jasanoff, Sheila, 'The political science of risk perception', *Reliability Engineering and System Safer* 3-59 (1998) 91.
- Jong, B.D. de, 'IGK op werkbezoek in Ermelo', *Polsslag* 21:5 (september 1987) 17-19.
- Jong, C. de, 'De Militaire School voor Hygiëne en Preventieve Geneeskunde', *NMG* 17:10 (oktober 1964) 345-352.
- Jong, Michiel de, en Jan Hoffenaar, *Op herhaling. De Koninklijke Landmacht en haar reservisten, 1945-2006* (Boom 2006).

- Jonge, A. C. de, en J. de Lange, 'Een Franse visie op het probleem van de massaverliezen', *Militaire Spectator* 139:6 (1970) 270-277.
- Jonker, J., 'Aan het woord: professor doctor G.J. Sizoo' in: J. Jonker, *Van rvo tot hdo* (1987) 18-22.
- Jonker, J., *Van RVO tot HDO: 40 jaar Defensieonderzoek TNO* (Delft 1987).
- Kamerlingh Onnes, H.M.A., 'De toekomst van de civiele verdediging', *Orgaan van de Koninklijke Vereniging ter beoefening van de krijgswetenschap* 3^e 4^e en 5^e aflevering (1966-1967) 1-30.
- Kaplan, Fred, *The Bomb: Presidents, Generals, and the Secret History of Nuclear War* (Simon and Schuster: 2021).
- Kilian, Hans, *Im Schatten der Siege: Chirurg am Ilmensee 1941-1942 - 1943* (München 1964).
- King, William, 'A weapon too far: The British radiological warfare experience, 1940-1955', *War in History* 29-1 (2022) 205-227.
- Kissinger, Henry, *Nuclear Weapons and Foreign Policy* (New York 1957).
- Kits van Waveren, E., 'Artsenpositie in Indonesië', *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* 91:4 (29 november 1947) 3430.
- Kiviet, H.M.J., 'De opleiding van het Militair Geneeskundig Personeel', *Militaire Spectator* 118:4 (1949) 216.
- Klaveren, C.J. van, *Het onafhankelijkheidssyndroom: Een cultuurgeschiedenis van het naoorlogse Nederlandse zorgstelsel* (Amsterdam 2015).
- Klemann, C.Th., 'De school reserve officieren van de School Geneeskundige dienst binnen het Depot Geneeskundige troepen', *Polsslag* 1:6 (juli 1967) 3-6.
- Klok, P.A.A., 'Het kernwapenvraagstuk en de reserve-officier', *Polsslag* 18:5 (september 1984) 9-10.
- Koesveld, G. H. van, 'Het moderne gevecht', *Militaire Spectator* 137:5 (1968) 228-233.
- Kohlman, Arthur E., 'Big nonex', *Polsslag* 7:6 (november 1973) 22-25.
- Koldam, J. van, 'De hogere echelons geneeskundige zorg bij de KL', *Polsslag* 20:5 (oktober 1986) 3-6.
- Koning, B., *De Koude Oorlog. Ontstaan, beloop en bestrijding* (Nijkerk 1960).
- Kothe, F.H.A. 'Het karakter van de Militaire Geneeskunde', *Militaire Spectator* 122:11 (1953) 604-615.
- Kothe, F.H.A., 'Opbouw van een geneeskundige dienst', *Militaire Spectator* 125:11 (1956) 503-504.
- Kothe, F.H.A., 'Wezen en karakter der militaire geneeskunde', *Militaire Spectator* 125:1 (1956) 57-60.

- Kraayeveld, A., 'New technique for local treatment of burns', *NMGT* 5 (1952) 80.
- Kruik J., en G.J.S. Goverts, 'Overplaatsing van officieren naar het Dienstvak van de Geneeskundige Troepen', *Militaire Spectator* 143:3 (1974) 139.
- Kruls, H.J., 'Waar werken wij voor? Wat bereiken wij? VIII', *Militaire Spectator* 119:7 (1950) 576-579.
- Kruymer, L., 'Ervaringen met een verbandplaatspeloton tijdens de brigade-oefening "Rhino-plus"', *Polsslag* 6-2 (maart 1972) 16-17.
- Kuhn, Thomas S., *The Structure of Scientific Revolutions* (Chicago 1996).
- Kwast, P.J. de, 'Mijn parate tijd', *Polsslag* 11:3 (mei 1977) 17-20.
- Lam, D.M., 'NATO Multinational Medical Operations and the Requirement for Interoperability and Data Exchange', *Force Health Protection* (2007) 4-12.
- Lange, J. de, 'Arts en oorlog. De militaire geneeskunde heeft geen toekomst meer (??)', *Polsslag* 7:5 (september 1973) 9-16.
- Lange, J. de, 'Commando-overdracht 103 geneeskundig bataljon', *Polsslag* 23-3 (mei 1989) 15.
- Lange, J. de, 'De Commissie Doorlichting geneeskundige diensten, lezing door majoor H. Oosterhof tijdens de jaarvergadering, opgetekend door lkol. J. de Lange', *Polsslag* 7-2 (maart 1973) 9-13.
- Lange, J. de, 'Het memorandum "De toekomst van het korps officieren Geneeskundige troepen"', *Polsslag* 7-3 (mei 1973) 3.
- Lange, J. de, 'Ingraven, ook de verbandplaats!', *NMGT* 13:4 (april 1960) 99-107.
- Lange, J. de, 'Schuilplaatsen tegen radio-actieve neerslag', *NMGT* 13:6 (juni 1960) 191-192.
- Lazarus, Richard S. en Susan Folkman, *Stress, Appraisal, and Coping* (New York 1984).
- Leaning, Jennifer, 'Burn and Blast Casualties: Triage in Nuclear War' in: Frederic Solomon en Robert Q. Marston eds., *The Medical Implications of Nuclear War* (Washington, DC 1986) 251-283.
- Lederer, Suzan E., 'Going for the burn: medical preparedness in early Cold War America', *Journal of Law, Medicine and Ethics* (2011) 48-53.
- Liagre Bohl, H.F.L.O. de, 'De rode beer in de polder: een herinterpretatie van de 'lange jaren vijftig' in: C. Kristel, *Met alle geweld: botsingen en tegenstellingen in burgerlijk Nederland* (Amsterdam 2003) 214-229.
- Lieburg, M.J. van, 'De burger-geneeskundige dienst in mobilisatie en bezettingstijd', *Tijdschrift voor de Geschiedenis der Geneeskunde, Natuurwetenschappen, Wiskunde en Techniek* (1991) 177-192.
- Lina, A. 'Markering - toen en voortaan', *Militaire Spectator* (1969) 211-212.

- Linn, Brian McAllister, *Elvis's Army. Cold War GI's and the Atomic Battlefield* (Cambridge [USA] en Londen 2016). Trauschweizer, Ingo, *The Cold War U.S. Army: Building Deterrence for Limited War* (Lawrence 2008).
- Liu, Hai-Fei, Feng Zhang en William C. Lineaweaver, 'History and Advancement of Burn Treatments', *Annals of Plastic Surgery* 78-2 (februari 2017) 2-8.
- Loghem, J.J. van, 'De Atoombom', *NTG* 90-19 (11 mei 1946) 417.
- Loof, Jef de, en Mieke de Loof, *En niemand hoort je huilen* (Leuven 1983).
- Louwen, G.H., 'Blijf de geneeskundige dienst achter?', *NMGT* 16:10 (oktober 1963) 321-322.
- Louwen, G.H., 'Oefening Sine Cura '85', *Polsslag* 19-5 (september 1985) 3-6.
- Louwen, G.H., 'Ontwikkelingen op het gebied van gewondenvervoer bij de Koninklijke Landmacht', *NMGT* 16:1 (januari 1963) 253-260.
- Louwen, G.H., 'Samenwerking tussen militaire en civiele geneeskundige diensten [commentaar op gelijknamig artikel van H.E. Gramberg]', *Militaire Spectator* 141:6 (1972) 286-287.
- Louwen, G.H., 'Tijd is leven. Enige gedachten over de geneeskundige afvoer in de gevechtszone', *NMGT* 25 (november 1972) 256-265.
- Louwen, Herman, *Mijn dienstitijd (1954-1989)* (Leusden 2003).
- Löwenberg, B., 'Beenmergtransplantatie in ontwikkeling', *NTVG* 122-10 (1978) 332-336.
- Luttwak, Edward N., *On the meaning of victory. Essays on strategy* (New York 1986).
- MacIsaac, David, 'Voices from the central blue: The Air Power Theorists' in: Peter Paret ed., *Makers of modern strategy. From Machiavelli to the Nuclear Age* (Princeton 1986) 624-647.
- Maguire, Robert, 'Scientific Dissent amid the United Kingdom Government's Nuclear Weapons Programme', *History Workshop Journal* 63 (2007).
- Malloy, Sean L., "'A Very Pleasant Way to Die": Radiation Effects and the Decision to Use the Atomic Bomb against Japan', *Diplomatic History* 36-3 (juni 2012) 515-545.
- Mastny, Vojtech en Sven Holtsmark, Andreas Wenger, *War Plans and Alliances in the Cold War: Threat Perceptions in the East and West* (Londen en New York 2006).
- Mastny, Vojtech, 'Planning for the Unplannable' in: *Parallel History Project on NATO and the Warsaw Pact (PHP). Taking Lyon on the Ninth Day? The 1964 Warsaw Pact Plan for a Nuclear War in Europe and Related Documents* (Washington, D.C. en Zurich 2000) 2-8.
- Mastny, Vojtech, *Learning from the Enemy: NATO as a Model for the Warsaw Pact* (Zurich 2001).

- Mayer, C.M., 'The Hippocratic Oath, the Pledge of Geneva, and ABC warfare', *The military surgeon: journal of the Association of Military Surgeons of the United States* 111-5 (mei 1952) 369-370.
- McCallum, Jack E., *Military Medicine: From Ancient Times to the 21st Century* (Santa Barbara 2008).
- McCally, Michael, 'Medical Activism and Environmental Health', *The annals of the American Academy* 584 (november 2002) 145-158.
- McNamara, Robert, *Blundering Into Disaster: Surviving the First Century of the Nuclear Age* (New York 1986).
- Meyboom, P., en D. Smit, 'De verbandplaatscompagnie in het legerkorps', *NMGT* 9:9 (1956) 265-276.
- Meyboom, P., en J. de Lange, 'De werkwijze van het geneeskundig peloton van een pantserinfanteriebataljon (mech)', *NMGT* 16:8 (augustus 1963) 249-256.
- Meyer, David S., 'Framing national security: Elite public discourse on nuclear weapons during the cold war', *Political Communication* 12 (1995) 173-192.
- Meursing, E.E., 'Medische ethiek en militaire dienst', *Medisch Contact* 12:11 (14 maart 1957) 176.
- Mian, Zia, 'Out of the nuclear shadow: Scientists and the struggle against the bomb', *Bulletin of the Atomic Scientists* 71-1 (2015) 59-69.
- Michielsen, R., 'Nogmaals oefening "Konings-Gambiet"', *Polsslag* 3-2 (maart 1969) 20-24.
- Mijnlieff, F.R., 'De Civiele Verdediging en haar grenzen', *Orgaan van de Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap* 3 (1963-1964) 61-91.
- Miksche, F.O., *Atomic Weapons and Armies* (Londen 1955).
- Moody, Simon J., 'Enhancing Political Cohesion in NATO during the 1950s or: How it Learned to Stop Worrying and Love the (Tactical) Bomb', *Journal of Strategic Studies* 40:6 (2017) 817-838.
- Moore, Richard, *Nuclear Illusion, Nuclear Reality: Britain, the United States and Nuclear Weapons, 1958-1964* (Basingstoke: Palgrave, 2010).
- Mourik, P.E. van, 'Voor de subalterne troepenofficier ABC anno 1963. Enkele gedachten over opleiding, procedure en rapportage', *Militaire Spectator* 132:9 (1963) 43-44.
- Munro Iain, en Christian Huber, 'Kafka's Mythology: Organization, Bureaucracy and the Limits of Sensemaking', *Human Relations* 65-4 (2012) 523-543.
- Muusse, E.W., 'Oorlogsvoorbereiding, een filosofie... herenschim of toekomstbeeld', *NMGT* 32 (december 1979) 299-312.
- Nagai, Takashi, *Living Beneath the Atomic Cloud Testimonies* (Wilmington 1983).

- Nagai, Takashi, *The Bells of Nagasaki* (New York 1994).
- Neer, F.J. van, 'Radio-actieve neerslag van militaire betekenis', *Militaire Spectator* 130:1 (1961) 20-26.
- Nelis, G.D.D., en J. Weller, 'De overdracht van de eerste serie van de Landrover-ziekenauto', *NMGT* 32 (oktober 1979) 259-263.
- Neuberger, J.K.W., 'Horizons in burn surgery', *NMGT* 5 (1952) 48.
- Neuberger, J.K.W., 'Oogverbrandingen', *NMGT* 5 (1952) 224.
- Niemeyer, Martin, 'Noodwet Geneeskundigen. Symposium Nederlandse Vereniging voor Medische Polemologie', *Medisch contact* 30 (30 juli 1982) 895.
- Nolan jr., James L., *Atomic doctors. Conscience and complicity at the dawn of the nuclear age* (Harvard University Press: Cambridge Massachusetts en Londen).
- Ogilvie, W.H., *Forward surgery in modern war* (Londen 1944).
- Oosten de Boer, P.F. van, 'Op herhaling bij 752 algemeen hospitaal', *Polsslag* 16-1 (januari 1982).
- Oosterhof, H.A., 'De opleiding tot reserveofficier geneeskundige troepen' *Polsslag* 1-8 (november 1967) 9-10.
- Oosterhof, H.A., 'Verdere vorming der reserve-officieren', *Polsslag* 7-1 (januari 1973) 3-4.
- Pas, J.G. ten, 'Quo Vadis: het verslag', *Polsslag* 22:1 (januari 1988) 1.
- Peetoom, C., 'Lentescheuten', *Polsslag* 7-4 (juli 1973) 15-16.
- Peetoom, Jan C. 'Onderdeelsarts en compagniescommandant: samenwerking of tegenwerking?', *Polsslag* 16-6 (november 1982) 5-7.
- Peetoom, Jan C., 'Bericht van ... 42 Geneeskundige compagnie', *Polsslag* 7-1 (januari 1973) 13-14.
- Peetoom, Jan C., 'Bericht van ... 42 Geneeskundige compagnie', *Polsslag* 7-2 (maart 1973) 16-18.
- Peetoom, Jan C., 'Bericht van ... 42 Geneeskundige compagnie', *Polsslag* 7-3 (mei 1973) 23-24.
- Peetoom, Jan C., 'Oefening pleisterplaats', *Polsslag* 15-1 (januari 1981) 20-21.
- Philip W. Dyer, 'Will Tactical Nuclear Weapons Ever be Used?', *Political Science Quarterly* 88-2 (juni 1973) 214-229.
- Physicians for Social Responsibility, Inc., 'Danger - Nuclear War an Open Letter to President Carter and Chairman Brezhnev', *International Journal of Health Services* 11:1 (1981) 169-171.
- Pittock, A.B., T.P. Ackerman en P.J. Crutzen, *Environmental Consequences of Nuclear War Volume I: Physical and Atmospheric Effects* (1986).

- Pluimert, P.B., 'Horizontale instroming, waarom en hoe?', *Polsslag* 12:6 (november 1978) 3-7.
- Poelen, W.J., 'De wordingsgeschiedenis van het KMC', *Militaire Spectator* 139:8 (1980) 346-348.
- Putters, H., 'De geneeskundige dienst in de moderne oorlogvoering', *Militaire Spectator* 135:6 (1966) 281-282.
- Putters, H., 'De opleiding bij het Depot Geneeskundige Troepen', *Polsslag* 1:5 (mei 1967) 11-14.
- Putters, H., 'De ziekenhuisorganisatie in buitengewone omstandigheden', *Polsslag* 8:4 (juli 1974) 6-11.
- Quinlan, Michael, *Thinking About Nuclear Weapons: Principles, Problems, Prospects* (Oxford 2009).
- Rans, J., 'Kernwapens en de angst', *Medisch Contact* 52 (31 december 1981) 1596.
- Rapport, *Carré Actueel* 1-6 (maart 1985) aldaar pagina 6.
- Redactie, 'De geneeskundige verzorging van de militair', *Carré* 9 (mei 1985) 5.
- Redactie, 'In memoriam generaal-majoor-arts Dr. H.J. van der Giessen', *NMGT* 21:7 (1968) 193.
- Redactie, 'Jaarvergadering 1979', *Polsslag* 13-2 (maart 1979) 3-7.
- Redactie, 'De atoomnummers van de Militaire Spectator', *Militaire Spectator* 124 (januari 1955) 40.
- Redactie, 'Gas!... Gas!', *Militaire Spectator* 145:4 (1976) 193-196.
- Redactioneel, 'Arts en oorlog', *Medisch Contact* 23:26 (juni 1968) 709-711.
- Ree, A.J. van, '25 jaar COKL', *Militaire Spectator* 163:11 (1994) 477-484.
- Reid, Fiona, *Medicine in First World War Europe. Soldiers, Medics, Pacifists* (2017).
- Richardson, F. M., "Exercise "Medical Mushroom", *Journal of the Royal Army Medical Corps* 4-XCVIII (juni 1952) 311-318.
- Ridder, P., en J. H. P. Hauser, 'De voortgezette opleiding bij de parate troepen', *Militaire Spectator* 125:6 (1956) 224-231.
- Rijn, A.T.M. van, 'De afvoer van gewonden onder NBC-omstandigheden', *NMGT* 36 (juni 1983) 162.
- Rijs, A.A. van, 'Het geneeskundig peloton', *Polsslag* 11:3 (mei 1977) 22-24.
- Risseeuw, J.A. de, 'Beginselen van Militaire Oefeningen I', *Militaire Spectator* 120:2 (1951) 72-75.
- Röling, B.V.A. 'Arts en oorlogsprobleem', *Soteria. Orgaan van de Protestants-Christelijke Artsen Organisatie in Nederland* (december 1965) 1-4.

- Romero, Federico, 'Cold War historiography at the crossroads', *Cold War History* 14:4 (2014) 685-703.
- Roo, H.J. de, 'De brigadeverbandplaats', *NMGT* 26 (juli-augustus 1973) 216-227.
- Roozenbeek, H., en J. van Woensel, *De geest in de fles. De omgang van de Nederlandse defensieorganisatie met chemische strijdmiddelen 1915-1997* (Amsterdam 2010) 283.
- Roozenbeek, Herman, ed., *In dienst van de troep. Bevoorrading en transport bij de Koninklijke Landmacht* (Amsterdam 2008).
- Rousseau, Jean Jacques, *Du contrat social ou principes du droit politique* (Geneve 1762).
- Rutkow, Ira, *Bleeding Blue and Gray: Civil War surgery and the evolution of American medicine* (2005).
- Sanders, Daan, 'Tactische kernwapens in de Nederlandse landmacht 1953-1968. Vuursteun of afschrikking?', *Militaire Spectator* 189:7/8 (2020) 344-359;
- Sauren, A.A.H.J., en J. Bos, 'Trillingsmetingen aan de ambulance Citroen HY', *NMGT* 132 (juni 1979) 106-118.
- Scawthorn, Charles, John M Eiding, Anshel J Schiff ed., *Fire Following Earthquake (American Society of Civil Engineers: Technical Council on Lifeline Earthquake Engineering, Band 26)* (z.p. 2005).
- Schmidt, James M., and Guy R. Hasegawa ed., *Years of change and suffering: modern perspectives on Civil War medicine* (2009).
- Schoenmaker, B., *Burgerzin en soldatengeest. De relatie tussen volk, leger en vloot 1832-1914* (Amsterdam 2009).
- Schoenmaker, B., *Vredesoperaties en de terugkeer van de oorlog. Oratie uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van bijzonder hoogleraar militaire geschiedenis aan de Universiteit Leiden* (Leiden 2012).
- Schoenmaker, Ben, en Floribert Baudet, *Officieren aan het woord. De geschiedenis van de Militaire Spectator 1832-2007* (Amsterdam 2007).
- Schoonoord, D.C.L., *Pugno Pro Patria. De Koninklijke Marine tijdens de Koude Oorlog* (Franeker 2012).
- Schouwenaars, A. A. J. C., 'De Koninklijke Militaire School', *Militaire Spectator* 148:10 (1979) 461-464.
- Shaw, A.J., 'Medical planning factors', *Journal of the Royal Army Medical Corps* 122 (1976) 208-214.
- Shnider, Ruth W., *Compilation of Nuclear Test, Flash Blindness & Retinal Burn Data and Analytic Expressions for Calculating Safe Separation Distances Final Report* (Washington april 1971).
- Sidel, B.W., 'Points of View: Aesculapius and Mars', *The Lancet* (4 mei 1968) 966-967.

- Sidel, V.W., H.J. Geiger en B. Lown, 'II The physician's role in the post-attack period', *New England Journal of Medicine* 266 (1962) 1137-1145.
- Sieben, C., *Beheersing van militaire macht. Een studie naar enkele ontwikkelingen van wapentechnologie, de sturctuurkenmerken van militaire organisaties en de aanpak van het beheersingsvraagstuk* (Meppel 1991).
- Sizoo, G.J., 'Het MBL-symposium, *NMGT* 23-3 (1971) 150-151.
- Slot, H.J., 'Geneeskundig optreden binnen het manoeuvrebataljon tijdens het verdedigend gevecht', *Militaire Spectator* 158:2 (1989) 65-75.
- Smith, Melissa, 'Architects of Armageddon: the Home Office Scientific Advisers' Branch and civil defence in Britain, 1945-68', *The British Journal for the History of Science* 43-2 (juni 2010) 149-180.
- Smith, Rupert, *The utility of force. The art of war in the modern world* (Londen 2005).
- Solomon, Zahava en Bruce Oppenheimer, 'Social Network Variables and Stress Reaction—Lessons From the 1973 Yom-Kippur War', *Military Medicine* 151-1 (1 January 1986) 12-15.
- Somers, C.J.A., 'De Militair Geneeskundige Dienst in vreedestijd I', *Ons Leger* 44:9 (september 1960) 23-25.
- Somers, C.J.A., 'De Militair Geneeskundige Dienst in vreedestijd II', *Ons Leger* 44:10 (oktober 1960) 9-12.
- Somers, C.J.A., 'De Militair Geneeskundige Dienst in vreedestijd III', *Ons Leger* 44:11 (november 1960) 11-13.
- Stadelmann von Escholzmatt, J.H., 'Samenwerking tussen de militaire en civiele sector bij verweving van geneeskundige dienst materieel', *NMGT* 21 (januari/februari 1968) 1-13.
- Stadt, Z.S., 'De militair Geneeskunde dienst heeft niet-medici nodig', *Polsslag* 5-4 (juli 1971) 7-10.
- Stadt, Z.S., 'Studiedag van de Nederlandse Vereniging voor Medische Polemologie', *NMGT* 23 (1972) 267-271.
- Starink, D., 'De nuclearisering van de krijgsmacht' in: B. Schoenmaker en J.A.M.M. Janssen ed., *In de schaduw van de muur. Maatschappij en krijgsmacht rond 1960* (Den Haag, SDU, 1997) 82-99;
- Steevan, A., 'NBC-bescherming. Enkele aspecten van de troepenopleiding', *Militaire Spectator* 135:11 (1966) 573-575.
- Stigter, H., 'De helicopter als ambulance-vliegtuig', *NMGT* 9:9 (1956) 255-264.
- Stigter, H., en M. B. Bloch, 'Helikopters, Militair Geneeskundige Dienst en.... tactiek', *Militaire Spectator* 126:4 (1957) 174-185.

- Stoddart, K., *Losing an Empire and Finding a Role: Britain, the USA, NATO and Nuclear Weapons 1964-1970* (Londen en New York 2012).
- Stuij, J., 'Realisatie van het structuurplan geneeskundige verzorging krijgsmacht', *Polsslag* 21 (september 1987) 7-9.
- Swart, J.E., 'Over de opleidingen bij het depot geneeskundige troepen', *NMGT* 2-7 (juni 1949) 214-222.
- Swierstra, J.C.C., en H.A. Kortman, 'Het samenstellen van een aanvaardbare scala van oefengewonden', *NGMT* (januari 1964) 11.
- Tannenwald, Nina, *The Nuclear Taboo. The United States and the Non-Use of Nuclear Weapons Since 1945* (Cambridge 2009).
- Tesselaar P., en K. Brunt, 'De historie van het gasmasker in de Nederlandse krijgsmacht' *Militaire Spectator* (1976) 201-202.
- Teunissen, H.W.J., 'Factoren Van Invloed Op Militaire Vorming En Opleiding II', *Militaire Spectator* 119:12 (1950) 738-739.
- Thiessen, J.W., 'De Vereniging voor Medische Polemologie. Een beschouwing naar aanleiding van de oprichting', *NMGT* 22 (1969) 251-255.
- Thiessen, J.W., 'Het acute stralingsyndroom', *NMGT* 12 (1960) 301-307.
- Tonn, R.E., 'Enige recepten ter bereiding van schminkbloed en vleespasta', *NMGT* 17:4 (1964) 99-101.
- Toren, Ch.P.J. van, 'Geen hersenschim, wel een toekomstbeeld', *NMGT* 32 (december 1979) 272-323.
- Trauschweizer, Ingo. 'Berlin commander: Maxwell Taylor at the Cold War's frontlines, 1949-51', *Cold War History* 21:1 (2021) 37-53;
- Trommel, J.H., 'Oorlogvoering en de geneeskundige dienst', *NMGT* 9:3 (1956) 90-91.
- Valkenburgh, P., *Mensen in de Koude Oorlog. Sociologische bijdrage tot onze kennis van internationaal-politieke conflictsituaties* (Meppel 1964)/
- Vegt, H.M. van der, 'De betekenis en de waarde van de geneeskundige dienst', *Militaire Spectator* 118:4 (1949) 214.
- Vegt, H.M. van der, 'Geneeskunst en oorlog', in: *Recent medisch-ethisch denken II* (Leiden 1970) 100-147.
- Vegt, H.M. van der, 'Hoofdstuk IV: Militair Geneeskundige Dienst' in: *Wetenschappelijk jaarbericht 1949*, 31^e jaargang (1950) 230-285.
- Vegt, H.M. van der, 'Hoofdstuk V: Militair Geneeskundige Dienst' in: *Wetenschappelijk jaarbericht 1952*, 34^e jaargang (1953) 280-304.
- Vegt, H.M. van der, 'Medische ethiek en militaire dienst', *Medisch Contact* 12:1 (4 april 1957) 240-241.

- Vegt, Quirijn van der, *Take-off. De opbouw van de Nederlandse luchtmacht 1945-1973* (Amsterdam 2013).
- Verdoorn, D.J., 'Herhalingsoefening - nieuwe stijl', *Polsslag* 5-3 (juni 1971) 11-13.
- Verdoorn, J.A., *Arts en oorlog. medische en sociale zorg voor militaire oorlogsslachtoffers in de geschiedenis van Europa* (Rotterdam 1995).
- Vintura, S., 'Hoofdstuk VI: Geneeskundige dienst A. Landmacht' in: *Wetenschappelijk Jaarbericht*, 47^e jaargang (1965) 195-202.
- Visser, R., 'Verslag van de oefening Big Ferro', *Polsslag* 8:1 (januari 1974) 19-22.
- Vojtech, Mastny, 'Was 1968 a Strategic Watershed of the Cold War?', *Diplomatic History* 29-1 (january 2005) 149-177.
- Vos, O. de, 'Recente ontwikkelingen op het gebied van de beenmerg- en orgaantransplantatie', *NMG* 21 (september-oktober 1968) 293-305.
- Vreeken, J., 'Commentaren. Beenmergtransplantatie', *NTVG* 122-10 (1978) 337.
- Vries, Edz. de, 'Het geneeskundig beleid van een krijgsmacht', *Orgaan van de Koninklijke Vereniging voor de Beoefening van de Krijgswetenschap*, 4^e aflevering (1967) 31-61.
- Walker, A.J., 'The "Walker dip"', *Journal of the Royal Navy Medical Service* 104:3 (2018) 173-176.
- Watterson, Christopher J., 'Nuclear weapons and limited war: A return to the nuclear battlefield?', *Comparative Strategy* 39:1 (2020) 18-28.
- Weart, Spencer R., *The Rise of Nuclear Fear* (Harvard University Press: Cambridge 2012) 58-60.
- Wertheim, W.F., *De gevaren van de atoombom. Wetenschappelijke onderzoekers waarschuwen* (Amsterdam en Antwerpen 1956).
- Westadt, Arne, *The Global Cold War. Third World Interventions and the Making of Our Times* (Cambridge 2005).
- Wibaut, F., 'Van het hoofdbestuur', *Medisch Contact* 2:26 (19 augustus 1947) 425-431.
- Wiggers, A.G.H., 'Commando-overdracht bij 102 geneeskundige groep', *Polsslag* 17-2 (maart 1983) 5-7.
- Wijdeven, Ivo van de, 'De angst van het Warschaupact voor de NAVO' in: Alfred Staarman, Mathieu Willemsen en Monique Brinks, *Als de Russen komen* (Soesterberg 2019) 129-138.
- Wilensky, Robert J., *Military medicine to win hearts and minds: aid to civilians in the Vietnam War* (Lubbock 2004).
- Wilkens, J.Th., 'Militair Geneeskundige Dienst en het Rode Kruis', *Medisch Contact* 6 (15 februari 1951) 120-122.

- Wilson, William L. 'Medical Effects of Atomic Weapons', *Medical Arts and Sciences, A Scientific Journal of the College of Medical Evangelists* (Spring 1951) 10-19;
- Wintermute, Bobby A., *Public Health and the US Military. A History of the Army Medical Department, 1818-1917* (Londen 2015).
- Winters, Anno, 'Verslag van een herhalingsplichtige arts', *Polsslag* 21:6 (november 1987) 23-24.
- Wither, J., 'Alem el Halfa with Nuclear Artillery: How Britain's World War II Era Army Prepared for Atomic War', *Global War Studies* 13:1 (2016) 6-46.
- Wohlstetter, Albert, 'The delicate balance of terror', *Foreign Affairs* 37-2 (januari 1959) 211-234.
- Woldhuis, J., 'De taak van officieren geneeskundige troepen bij het 1e Legerkorps', *Polsslag* 5-3 (juni 1971) 6-7.
- Woodard, Scott C., 'The Story of the Mobile Army Surgical Hospital', *Military Medicine* 168-7 (2003) 503-513.
- Wouters, Cas, 'Euthanasie in historisch-sociologisch perspectief' in: Caspar Govaart en Jan Rolies, *Solidariteit met stervenden. Euthanasie: vragen bij een 'geregelde' kwestie* (Baarn 1993) 73.
- Yamazaki, James N., *Children of the Atomic Bomb. An American Physicians Memoir of Nagasaki, Hiroshima, and the Marshall Islands* (Durham en Londen 1995).
- Yamazaki, James N., *Children of the Atomic Bomb. An American Physicians Memoir of Nagasaki, Hiroshima, and the Marshall Islands* (Durham en Londen 1995).
- Zaalberg, G.S.D., 'Militair Geneeskundige Dienst 175 jaar', *Militaire Spectator* 158:10 (1989) 489-495.
- Zaalberg, G.S.D., 'Militaire geneeskunde in de 20e en 21 eeuw', *Mars in Cathedra. Orgaan KVBK* 155 (1986) 2399-2434.

Afkortingen

1 LK	Eerste Legerkorps
AAC	Atoomenergie Advies Commissie
ABC	Atomair, Biologisch Chemisch
AMC	Amsterdams Medisch Centrum
ARP	Anti-Revolutionaire Partij
AZU	Academisch Ziekenhuis Utrecht
BB	Bescherming Bevolking
BHP	Bataljonshulppost
BLS	Bevelhebber der Landstrijdkrachten
BVD	Bond voor Dienstplichtigen
CD	Commissie Doorlichting
CDA	Christendemocratisch Appel
CGS	Chef Generale Staf
CHU	Christenhistorische Unie
COGA	Coördinatieorgaan Geneeskundige Aangelegenheden
COKL	Commando Opleidingen Koninklijke Landmacht
DAF	Van Doorne's Aanhangwagenfabriek
DDR	Duitse Democratische Republiek
DMGD	Directeur Militair Geneeskundige Diensten
DOG	Dirigerend Officier van Gezondheid
EHAF	Eerste Hulp aan het Front
EHBO	Eerste Hulp Bij Ongelukken
GCK	Geneeskundig Commando Krijgsmacht
GCKL	Geneeskundig Commando Koninklijke Landmacht
GD	Geneeskundige Dienst
GNKCIE	Geneeskundige Compagnie
GNKPEL	Geneeskundig Peloton
GVR	Geneeskundige Verdedigingsraad
GWT	Gewondentransport
HTK	Handelingen van de Tweede Kamer der Staten Generaal
IDR	Instituut samenwerking Defensie en Relatieziekenhuizen
IGDKL	Inspecteur Geneeskundige Dienst der Koninklijke Landmacht
IGDZ	Inspecteur Geneeskundige Dienst der Zeemacht
IMGD	Inspecteur Militair Geneeskundige Dienst
INF	Intermediate Range Nuclear Forces
IPPNW	International Physicians for the Prevention of Nuclear War
KB	Koninklijk Besluit
KL	Koninklijke Landmacht

KM	Koninklijke Marine
KMA	Koninklijke Militaire Academie
KMC	Korps Mobiele Colonne
KNIL	Koninklijk Nederlands-Indisch Leger
KNMG	Koninklijke Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst
KNO	Keel-Neus-Oorheelkunde
KT	Kiloton (duizend ton)
KVV	Kortverband Vrijwilliger
KVP	Katholieke Volkspartij
LANDCENT	Allied Land Forces Central Europe
LARO	Landrover
MASH	Mobile Army Surgical Hospital
MBL	Medisch Biologisch Laboratorium
MCC	Medische Coördinatie Commissie
MGCC	Militair Geneeskundige Coördinatie Commissie
MGD	Militair Geneeskundige Dienst
MGR	Militair Geneeskundige Raad
MHAM	Militair Hospitaal dr. A. Mathijssen
MR	Ministerraad
MSHPG	Militaire School voor Hygiëne en Preventieve Geneeskunde
NATO	North Atlantic Treaty Organisation
NAVO	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
NBC	Nuclear, Biologisch Chemisch
NIMH	Nederlands Instituut voor Militaire Historie
NIPO	Nederlandsch Instituut voor Publieke Opinie
NLC	Nationaal Logistiek Commando
NMGT	Nederlands Militair Geneeskundig Tijdschrift
NONEX	Non-Exercise
NRK	Nederlandse Rode Kruis
NVMP	Nederlandse Vereniging voor Medische Polemologie
OCMGD	Opleidingscentrum Militair Geneeskundige Dienst
PAINFBAT	Pantserinfanteriebataljon
PSR	Physicians for Social Responsibility
PvdA	Partij van der Arbeid
RVO-TNO	Rijksverdedigingsorganisatie voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek
S1/G1	Stafafdeling (of functionaris) voor personeel, tucht en moreel
S2/G2	Stafafdeling (of functionaris) voor inlichtingen en veiligheid
S3/G3	Stafafdeling (of functionaris) voor operaties
S4/G4	Stafafdeling (of functionaris) voor logistiek
SALT	Strategic Arms Limitation Treaty
SGD	School Geneeskundige Dienst

SHAPE	Supreme Headquarters Allied Powers Europe
SROGD	School Reserveofficiëren Geneeskundige Dienst
STANAG	Standard Agreement
TBO	Territoriaal Bevelhebber Oost
TOZT	Tactische Oefening Zonder Troepen
USSR	Unie van Sovjet-Socialistische Republieken
VN	Verenigde Naties
VVD	Volkspartij voor Vrijheid en Democratie
VVDM	Vereniging voor Dienstplichtige Militairen
ZIBO/ZOBO	Ziekenhuisorganisatie in Buitengewone Omstandigheden